

¹Uniwersytet Rzeszowski
Katedra Pedagogiki Medialnej i Komunikacji Społecznej
²Uniwersytet Rzeszowski
Absolwentka kierunku pedagogika, specjalność: edukacja medialna

¹SŁAWOMIR RĘBISZ, ²ILONA SIKORA
rebisz_s@poczta.onet.pl; ilonasikora89@onet.pl

*Preferowane cechy nauczyciela akademickiego kierunku
pedagogika w opinii studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego
i Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu**

Preferred features of the academic lecturer of the Faculty of Education in the opinion
of students from the University of Rzeszów and the Palacký University in Olomouc

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł przedstawia wstępne wyniki badań, które na podstawie opinii studentów I i II stopnia kierunku pedagogika Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (Czechy) pozwoliły określić pożądane cechy nauczyciela akademickiego na kierunkach pedagogicznych obu uczelni. Wyniki diagnozy mają charakter rozeznania badawczego i są częścią szerszych badań komparatystycznych, które prowadzone były na wspomnianych uniwersytetach. Badaniem objęto łącznie 355 studentów trybu stacjonarnego. Wyniki ankiety zostały posortowane, poddano je analizie statystycznej. Pozwoliło to na ustalenie ogólnego rankingu poziomu istotności poszczególnych cech nauczycieli akademickich kierunku pedagogika na obu uczelniach. Na podstawie statystyk podano wstępne wnioski.

Słowa kluczowe: cechy nauczyciela akademickiego, pedagogika, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu, badania komparatystyczne

* Niniejszy artykuł jest krótkim komunikatem z badań przeprowadzonych na Uniwersytecie Rzeszowskim i Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu (Czechy). Zawarte w nim podstawowe informacje (wyniki) są niewielkim wycinkiem prowadzonych badań o charakterze komparatystycznym w dwóch krajach: Polsce i Republice Czeskiej. Celem badań było określenie na podstawie opinii studentów I i II stopnia pożądanych cech nauczyciela akademickiego na kierunkach pedagogicznych obu uczelni. Ze względu na objętość artykułu autorzy nie mogli wyjść poza najbardziej podstawowe informacje oraz śladowe analizy statystyczne uzyskanych wyników.

WPROWADZENIE

Obecnie toczy się ożywiona dyskusja na temat przyszłości szkoły wyższej, nowych programów kształcenia studentów. Uczelnia ma być miejscem, w którym będzie następował wszechstronny rozwój człowieka – rozwój silnych, przygotowanych do życia ludzi, odpowiedzialnych i zaangażowanych w to, co się dzieje dookoła, posiadających wiedzę, kompetencje i postawy adekwatne do potrzeb rynku pracy. Nauczyciel akademicki jest w dużej mierze odpowiedzialny za wykonanie tego zadania. Od niego bowiem zależy rodzaj kontaktów ze studentami, motywacja do uczenia się, a co za tym idzie – wszechstronny rozwój jednostki, jej dojrzałość czy też umiejętność przystosowania się do coraz bardziej wymagającego świata. Wykładowca odgrywa istotną rolę w zakresie odpowiedniego przygotowania absolwentów do ich wejścia na rynek pracy. Stąd też ważne zadanie mają do spełnienia studia pedagogiczne, które powinny tyleż uczyć teorii, co znajomości problemów życia w rozmaitych jego dziedzinach, a także – a może nade wszystko – kształtować umiejętności budowania więzi międzyludzkich i wzajemnego porozumienia (Grygiel, Humenny, Rębisz i Klimczak 2010).

Podjęcie studiów przez młodego człowieka na określonym kierunku jest działaniem celowym i sensownym, stąd też młodzież studiująca ma określony katalog oczekiwań, wyobrażeń i nastawień wobec charakteru podejmowanego kształcenia, a także posiada choćby ogólnie zarysowany obraz nauczyciela akademickiego – jego wzór ujmowany w kategoriach ról, funkcji, zadań, cech osobowych i kompetencji (Penař-Zadarko, Binkowska-Bury i Marć 2008, s. 66–71). Z pewnością wspomniany obraz nauczyciela akademickiego jest pochodną potrzeb, oczekiwań i wymagań kierowanych pod adresem uczelni i oferowanej przez nią jakości kształcenia.

Pojęcie wizerunku i nieodłączna czynność jego kreacji to obecnie podstawowe terminy znane wszystkim, również na gruncie szkolnictwa wyższego. Nauczyciel akademicki, jako osoba publiczna wystawiona na ocenę oraz nieustanny kontakt z innymi uczestnikami życia publicznego, powinien zabiegać i dbać o ten wizerunek. Kreowanie wizerunku można również nazwać „budowaniem marki”, a marka ta uwzględnia przede wszystkim funkcję świadczenia usługi edukacyjnej (www.fundacja.edu.pl). Nauczyciel akademicki poprzez swoją postawę i wizerunek kreuje również wizerunek swojego miejsca pracy – uczelni wyższej. Brak wyraźnego przywiązania do uczelni, jej misji, wartości, traktowanie tylko jako miejsca zarobkowania sprzyja słabej, wyłącznie finansowej, a nie emocjonalnej motywacji do pracy. Może również powodować lekceważenie uczelni, brak zaangażowania w realizację obowiązków, nieznaną misji społecznej, celów i osiągnięć. Wszystko to w efekcie wywołuje negatywne konsekwencje wizerunkowe dla uczelni. Szkoła reprezentowana przez pracownika, który nie posiada wiedzy na jej temat, prezentuje postawę roszczeniową wobec pracy i ma ambi-

walenty lub negatywny stosunek do uczelni, traci na prestiżu i wiarygodności. Postawa prezentowana przez nauczyciela akademickiego nieidentyfikującego się ze swoją uczelnią – przenoszona do otoczenia – staje się podstawą formułowania ocen i sądów pod adresem danej instytucji akademickiej w jej środowisku zewnętrznym. Praca wykładowcy niezmotywowanego i niezaangażowanego w swoje obowiązki przez studentów oceniana jest znacznie gorzej, a należy pamiętać, że to właśnie ich opinie dotyczące oferowanych zajęć akademickich mają zasadniczy wpływ na wizerunek uczelni (www.sbc.org.pl).

Możemy więc zapytać, czy wizerunek nauczyciela akademickiego jest dla studentów ważnym komponentem ich rozwoju ku przyszłości – szczególnie studentów kierunków pedagogicznych; jakie wymiary wizerunku nauczyciela akademickiego, a zatem też jakie jego cechy są preferowane przez dzisiejszych studentów.

Zawód nauczyciela akademickiego od wielu lat jest przedmiotem badań empirycznych zarówno w Polsce, jak i za granicą. Jak pisze Stanisław Marczuk, na ich podstawie określa się najbardziej pożyteczne cechy osobowości, typy, modele i ideały nauczyciela, a także rzeczywiste zachowania i postawy (Marczuk 2001).

Z przeprowadzonych przez Lesława Habera badań wśród studentów państwowych i prywatnych uczelni wynika, że do cech osobowych nauczyciela akademickiego, które są szczególnie ważne dla budowania jego autorytetu, możemy zaliczyć: profesjonalizm, komunikatywność, współpracę, obiektywizm, zdyscyplinowanie i wyrozumiałość. Na drugim biegunie (cechy negatywne, przeszkadzające w budowaniu jego autorytetu) znalazły się: zarozumiałość, niekompetentność, subiektywizm, niekomunikatywność, niezdyscyplinowanie oraz rutyna w działaniu (Haber 1996, s. 65–77).

Nieco inaczej do omawianej kwestii podszedł Antoni Rumiński, który podjął w swoich badaniach ankietowych wśród nauczycieli krakowskich uczelni problem ułożenia hierarchicznie cech dobrego nauczyciela akademickiego. I tak według opinii wspomnianych akademików do cech, które określają dobrego nauczyciela akademickiego, zaliczyć można (w kolejności): duży zasób wiedzy; zdolności dydaktyczne; bycie konsekwentnym i wymagającym; łatwość nawiązywania kontaktu; wysoki poziom moralny; tolerancję; rzetelność i sumienność; intelekt twórczy; zamiłowanie do pracy, wysoką kulturę osobistą oraz autorytet i uznanie; pogodne usposobienie (Rumiński 1996, s. 81–92).

Z badań dotyczących postrzegania autorytetu nauczyciela uniwersyteckiego przeprowadzonych przez Jana Bogusza wynika jednoznacznie, że studenci poszukują przede wszystkim u swych wykładowców takich cech, jak: sprawiedliwość, inteligencja, cierpliwość i wyrozumiałość, wysoki poziom wymagań, stanowczość, precyzyjne wyrażanie myśli, estetyczny wygląd oraz poczucie humoru. Natomiast według respondentów zdecydowanie obniżają autorytet nauczyciela akademickiego takie elementy zachowania, jak bycie niesprawiedliwym, ordy-

narnym, nerwowym, dwulicowym i zarozumiałym. Niekorzystne dla budowania autorytetu są także dostrzegalne luki w wiedzy oraz brak zdolności jej przekazywania (Bogusz 1996, s. 15–27).

Jak zauważa Marian Śnieżyński, wiarygodność to według pracowników nauki najważniejszy wymiar wizerunku nauczyciela akademickiego. Wiedza, umiejętność jej przekazu i cechy osobowościowe są związane z wymiarem wiarygodności nauczyciela akademickiego, a właściwości osobowości (wymieniane i cenione przez studentów), takie jak: prawość charakteru, odwaga w prezentowaniu swojego zdania, zgodność głoszonych poglądów z osobistą praktyką życiową, życzliwość, uczciwość, tolerancja, szanowanie poglądów innych ludzi, współpartnerstwo, poczucie humoru, szerokie zainteresowania, uznawane są za jeden z najważniejszych wyznaczników autorytetu nauczyciela akademickiego (Śnieżyński 2000).

Natomiast w badaniach B. Penar-Zadarko, M. Binkowskiej-Bury i M. Marć (2008, s. 71), związanych z preferowanymi przez studentów cechami nauczyciela akademickiego na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo, do najważniejszych należą:

- umiejętność przekazania wiedzy, kompetencje, komunikatywność, szacunek wobec studentów;
- bliski i przyjazny kontakt z nauczycielem;
- kompetencje nauczyciela (sprawna metoda kształcenia i praktyka).

Wymagania studentów wobec nauczycieli są różne, w zależności od wieku i dotychczasowego doświadczenia w zakresie studiowania. M. Rokitiańska w swoich badaniach dotyczących oczekiwań studentów wobec nauczycieli akademickich wyodrębniła dwie grupy ankietowanych: grupę studentów rozpoczynających studia oraz studentów zaawansowanych w studiowaniu. Analiza odpowiedzi ankietowanych pokazała, że opinie tych grup znacząco się od siebie różnią. Na pierwszym roku studiów badani oczekują przede wszystkim od wykładowcy wprowadzenia w życie studenckie i znajomości problemów młodych ludzi. W kontekście nauczania oczekują, aby przekazywana wiedza była wyselekcjonowana i przystępna. Nauczyciel powinien na egzaminach egzekwować głównie przekazaną wiedzę i nie podwyższać swoich wymagań, a także okazywać empatię i tolerancję. Inaczej podchodzą do problemu studenci starszych roczników. Charakteryzują ich dużo wyższe wymagania wobec nauczyciela akademickiego. Studenci cenią przede wszystkim profesjonalizm oraz szeroki zakres wiedzy aktualizowanej o nowości i odkrycia, ze wskazaniem możliwości ich wykorzystania (Rokitiańska 2003, s. 36–37).

Bardzo ważnym aspektem jest również postrzeganie przez studentów wykładowcy jako nauczyciela z „powołaniem”, z pasją. Pasja definiowana jako zamiłowanie do czegoś jest składową entuzjazmu, który z kolei przekłada się na moc perswazyjną. Zachęta studentów do nauki najlepiej wyjdzie wykładowcy, który

będzie, jak pisze Andrzej Rozmus, „miał bzika na punkcie swojego przedmiotu, czy nawet jednego z jego elementów. Istotą jest zatem zaangażowanie wykładowcy” (Rozmus 2010, s. 106). Zaangażowanie, które umożliwi powstanie tej szczególnej więzi, dającej szansę na przełamanie braku zainteresowania i nastawienia roszczeniowego studentów (Piejka 2008, s. 228).

Należy się zatem zgodzić, iż ogniwem, które nadaje sens procesowi kształcenia na poziomie wyższym, jest nauczyciel akademicki. To od niego w dużej mierze zależy nie tylko to, jaką wiedzę będzie posiadał student, ale również jakimi wartościami będzie się kierował. Skuteczność jego oddziaływań może być różna i uzależniona od wielu czynników. Na pewno decydują o tym jego kompetencje, w tym charakter, nastawienie do pracy czy też – a może przede wszystkim – jego stosunek do słuchaczy.

CEL PRACY

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie wstępnych wyników badań dotyczących opinii studentów na temat preferowanych cech nauczyciela akademickiego kierunku pedagogika Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Pałackiego w Ołomuńcu.

MATERIAŁ I METODY

Badaniem objęto 355 studentów trybu stacjonarnego reprezentujących kierunek pedagogika – 267 z Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR) oraz 88 z Uniwersytetu Pałackiego w Ołomuńcu (UP)¹. Badania przeprowadzono w okresie od listopada 2012 roku do połowy grudnia 2012 roku. Dobór próby był celowo-losowy, a udział studentów dobrowolny i anonimowy. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety skonstruowany specjalnie na potrzeby prowadzonych badań, składający się z 36 zaproponowanych cech, którymi powinien charakteryzować się nauczyciel akademicki². Katalog cech osobowych nauczyciela zamieszczono

¹ Grupa studentów z Czech biorących udział w badaniach jest mniej liczna niż z Polski, a wynika z wielkości Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pałackiego, który jest znacznie mniejszy niż wydział rzeszowski.

² Grupa I – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście relacji ze studentami (8 cech: przestrzeganie praw studenta, życzliwość, cierpliwość wobec studentów, wyrozumiałość, dyspozycyjność – łatwy kontakt, bycie wymagającym wobec studentów, umiejętność motywowania, szanowanie cudzych racji i poglądów); Grupa II – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście swojej pracy naukowo-dydaktycznej (13 cech: punktualność, obiektywność, konsekwencja, sumienność, przygotowanie do zajęć, posiadanie wiedzy teoretycznej, posiadanie wiedzy praktycznej, kreatywność, komunikatywność, posługiwanie się językami obcymi, uczestnictwo w międzynarodowej współpracy naukowej, dobra prezencja, dbanie o wizerunek zawodu i uczelni); Grupa III – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście jego cech osobowościowych (15 cech: pewność siebie, uczciwość, tolerancyjność, skromność, inteligencja, opanowanie,

ny w ankiecie utworzono na podstawie zestawień najczęściej pojawiających się w dostępnej literaturze przedmiotu (Haber 1996, s. 65–77; Rumiński 1996, s. 81–92; Bogusz 1996, s. 15–27; Serow 2000, s. 449–463; Drózka 2001, s. 181; McLean 2001, s. 367–370; Das, Mpofo, Hasan i Stewart 2002, s. 272–278; Kane, Sandretto i Heath 2004, s. 283–310; Penar-Zadarko i in., 2008; Hatem i in., 2011, s. 474–480).

Wspomniane 36 cech zostało podzielonych na 3 grupy, tj. grupa I – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście relacji ze studentami (8 cech), grupa II – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście pracy naukowo-dydaktycznej (13 cech) i grupa III – preferowane cechy nauczyciela akademickiego w kontekście jego cech osobowościowych (15 cech). Ankieta została wprowadzona do programu Limesurvey (ankieta on-line), który został wykorzystany jako narzędzie zbierania danych. Spośród 36 cech za pomocą skali suwakowej studenci przyporządkowali odpowiednią wartość danej cesze (od 0 do 100, gdzie 0 oznaczało cechę nieistotną, a 100 – bardzo istotną). Zebrany materiał poddano analizie statystycznej, korzystając z programu SPSS wersja 18.

WSTĘPNE WYNIKI

W badaniach wzięło łącznie udział 355 studentów trybu stacjonarnego obu stopni (licencjat i studia magisterskie uzupełniające) pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Specyfika kierunku determinuje rozkład płci respondentów – na polskim uniwersytecie kobiety stanowiły aż 92% (N=245), zaś na czeskim – 88,0% (N=78).

Rozkład uczestników badania z obydwu uniwersytetów według stopnia studiów wskazuje na uczelni polskiej niewielką nadreprezentację studentów studiów I stopnia (58,46%) w stosunku do studentów studiów II stopnia (41,54%). Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w instytucji czeskiej, tzn. w badaniu wzięło udział 53,4% studentów studiów II stopnia i 46,6% studentów studiów I stopnia. Istotne ze względu na cel przeprowadzonych badań jest to, że prawie 80% respondentów z Polski było słuchaczami roczników wyższych (tylko 20% badanych to studenci I roku studiów I stopnia), w tym studenci ostatniego roku studiów uzupełniających magisterskich stanowili ok. 41% wszystkich respondentów. Natomiast u Czechów prawie 90% respondentów było słuchaczami roczników wyższych (tylko 10% badanych to studenci I roku studiów I stopnia). Najliczniejszą grupę ankietowanych z Ołomuńca stanowili studenci I roku studiów uzupełniających magisterskich. Stanowili oni ok. 34% wszystkich badanych.

odpowiedzialność, autentyczność, prostolinijność, rozważa, bycie kulturalnym/dobrze wychowanym, umiejętność przyznania się do błędów, bycie pogodnym/uśmiechniętym, posiadanie poczucia humoru, empatia).

Tak w Polsce, jak i w Czechach zdecydowana większość respondentów to mieszkańcy wsi i małych miasteczek. Łącznie spośród polskich studentów zamieszkuje na stałe te obszary ponad 71% respondentów, natomiast wśród czeskich słuchaczy – 72%. Tylko 7,3% spośród polskich ankietowanych to mieszkańcy miast powyżej 100 tys., a w przypadku czeskich respondentów 11,4%.

Warto tu jeszcze wspomnieć o zmiennej, jaką jest wykształcenie rodziców. Poziom wykształcenia rodziców rzeszowskich ankietowanych jest charakterystyczny dla tej części Polski i nie odbiega od ogólnych wskaźników. W zdecydowanej większości posiadają oni wykształcenie zawodowe (46,3%) i średnie (24,4%). Pomaturalnym i wyższym legitymują się na podobnym poziomie, tzn. – 11,6%. Natomiast 6,7% to osoby legitymujące się wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym. Należy tutaj zaznaczyć, że rozkład poziomu wykształcenia według płci nieco się różni od zaprezentowanego wcześniej (uśrednionego). Idzie o to, że matki respondentów są lepiej wykształcone niż ich ojcowie. Kobiety legitymowały się wykształceniem wyższym i pomaturalnym oraz średnim częściej niż mężczyźni, tj. wykształcenie wyższe posiadało prawie 14% matek, a tylko 9% ojców, pomaturalne – matki 13,5%, a ojcowie 9,7%, a wykształcenie średnie – matki nieco ponad 29% wobec 19,5% u ojców. W przypadku wykształcenia rodziców czeskich ankietowanych uzyskane w procesie badawczym wyniki są podobne do danych zebranych w Polsce, tj. w zdecydowanej większości rodzice czeskich respondentów posiadają wykształcenie zawodowe (45%) i średnie (38%). Wyższym wykształceniem legitymuje się nieco ponad 13% rodziców badanych studentów z Czech, podstawowym lub niepełnym podstawowym tylko 3,5%. Użyta przez autorów kategoria określająca poziom wykształcenia jako „pomaturalne” w znikomym stopniu została wskazana przez rodziców czeskich studentów (1%). Jest to wynik różnic między Polską a Czechami w definiowaniu poszczególnych poziomów wykształcenia – Czesi nie posiadają kategorii definiowanej jako wykształcenie „pomaturalne” (stopień ten nie jest oficjalnie używany). Należy tutaj zaznaczyć, że rozkład poziomu wykształcenia według płci różni się od zaprezentowanego wcześniej (uśrednionego). Matki czeskich respondentów legitymowały się wykształceniem średnim częściej niż ojcowie, tj. wykształcenie średnie posiadało prawie 42% kobiet wobec 33% mężczyzn, wykształcenie wyższe w podobnym stopniu posiadali zarówno ojcowie (13%), jak i matki (14%). Należy również zaznaczyć przewagę wykształcenia zawodowego wśród ojców – 51%, u matek natomiast 40%.

Analiza zebranego materiału pozwoliła na ustalenie ogólnego rankingu pożądanых w opinii polskich, jak i czeskich studentów cech nauczycieli akademickich kierunku pedagogika. I tak, za najbardziej preferowane cechy według badanych studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego uważane są (w nawiasach podano miejsce w rankingu): posiadanie wiedzy praktycznej (1), przestrzeganie praw studenta (2), uczciwość (3), szanowanie cudzych racji i poglądów (4), bycie

kulturalnym/dobrze wychowanym (5), komunikatywność (6), umiejętność przyznania się do błędów (7), inteligencja (8), obiektywność (9), życzliwość (10). Natomiast za cechy najmniej ważne uznano: uczestnictwo w międzynarodowej współpracy naukowej (36), posługiwanie się językami obcymi (35), dobrą prezencją (34), skromność (33), bycie wymagającym wobec studentów (32) oraz prostolinijność (31).

W przypadku badanych czeskich studentów za najbardziej preferowane cechy nauczycieli akademickich kierunku pedagogika uznano (w nawiasach podano miejsce w rankingu): posiadanie wiedzy praktycznej (1), przestrzeganie praw studenta (2), odpowiedzialność (3), inteligencję (4), obiektywność (5), umiejętność przyznania się do błędów (6), posiadanie wiedzy teoretycznej (7), szanowanie cudzych racji i poglądów (8), sumienność (9), komunikatywność (10). Natomiast za cechy mniej istotne uznano: dobrą prezencją (36), uczestnictwo w międzynarodowej współpracy naukowej (35), skromność (34), posługiwanie się językami obcymi (33), dbanie o wizerunek zawodu i uczelni (32) oraz bycie wymagającym wobec studentów (31).

DYSKUSJA I WNIOSKI

Wyniki badań własnych przeprowadzonych na Uniwersytecie Rzeszowskim oraz Uniwersytecie Pałackiego w Ołomuńcu nie odbiegają zbytnio od tych, które uzyskano wcześniej na innych uczelniach. Badani respondenci z obu krajów wskazywali także na te cechy, które związane są z fachowością i profesjonalizmem nauczyciela akademickiego oraz budowaniem i podtrzymywaniem dobrych relacji ze studentami. Spośród 10 najczęściej wskazywanych cech na pierwszym miejscu znalazło się posiadanie wiedzy praktycznej (średnia istotność tej cechy na skali od 0 do 100, gdzie 0 oznaczało nieistotna, a 100 bardzo istotna, wyniosła prawie 91 pkt). Warto także zauważyć, że w pierwszej dziesiątce najbardziej pożądanых cech pojawiły się 4 związane z podtrzymywaniem dobrych relacji ze studentami, a tym samym budowaniem wzajemnej sympatii i zaufania. Wśród nich znalazły się: przestrzeganie praw studenta, szanowanie cudzych racji i poglądów, umiejętność przyznania się do błędów oraz życzliwość.

Komparatystyczny charakter badań zobowiązuje do przeprowadzenia analizy porównawczej wyników uzyskanych przez polskich i czeskich respondentów. Aby uchwycić istotne statystycznie różnice ($p < 0,05$) został zastosowany test t Studenta. Zebrane dane porównano z uwzględnieniem trzech podkategorii: cech, które powinny charakteryzować nauczyciela akademickiego w relacjach ze studentami, w jego pracy naukowo-dydaktycznej oraz składających się na jego osobowość.

Analiza materiału badawczego dotyczącego preferowanych cech nauczyciela akademickiego w relacjach ze studentami wykazała istotne statystycznie różnice w przypadku następujących cech: umiejętność motywowania ($p = 0,0004$),

szanowanie cudzych racji i poglądów ($p=0,003$), przestrzeganie praw studenta ($p=0,02$), życzliwość ($p=0,03$), cierpliwość wobec studentów ($p=0,03$). Wszystkie te cechy osiągnęły wyższy stopień istotności wśród badanych studentów z Polski. Respondenci z Czech przypisywali im mniejszą wagę. W przypadku cech wykładowcy preferowanych w jego pracy naukowo-dydaktycznej istotne statystycznie różnice dotyczyły: komunikatywności ($p=0,0002$) i posiadania wiedzy praktycznej ($p=0,002$) – cechy te były ważniejsze dla polskich studentów. W tej kategorii istotna różnica statystyczna dotyczyła również cechy zdefiniowanej jako konsekwencja ($p=0,004$). W tym przypadku wyższy stopień istotności przypisali jej badani Czesi.

Istotne różnice statystyczne wykazane w kategorii: cechy osobowości, które powinny charakteryzować nauczyciela akademickiego, dotyczyły takich cech, jak: poczucie humoru ($p=0,0001$), tolerancyjność ($p=0,0007$), skromność ($p=0,01$), umiejętność przyznania się do błędów ($p=0,02$). Wszystkimi wymienionym cechom wyższą rangę przypisywali ankietowani Polacy.

Odnosząc się do opinii polskich i czeskich studentów studiów I stopnia (licencjackich), analiza materiału uwzględniająca preferowane cechy nauczyciela akademickiego w relacjach ze studentami wykazała istotne statystycznie różnice w przypadku następujących cech: cierpliwość wobec studentów ($p=0,009$), szanowanie cudzych racji i poglądów ($p=0,01$), umiejętność motywowania ($p=0,02$). Waga tych cech była doceniana w większym stopniu przez badanych licencjatów z Uniwersytetu Rzeszowskiego.

W przypadku cech nauczyciela akademickiego preferowanych w jego pracy naukowo-dydaktycznej istotne statystycznie różnice dotyczyły następujących cech: komunikatywność ($p=0,01$), która w przeprowadzonej analizie okazała się istotniejsza dla badanych licencjatów pochodzących z Polski. Natomiast konsekwencja ($p=0,02$) posiadała wyższą rangę dla czeskich ankietowanych będących na pierwszym stopniu studiów.

Istotne różnice statystyczne wykazane w kategorii: cechy osobowości, które powinny charakteryzować nauczyciela akademickiego, dotyczyły takich cech, jak: tolerancyjność ($p=0,0004$), poczucie humoru ($p=0,0008$), bycie pogodnym, uśmiechniętym ($p=0,002$), bycie kulturalnym/dobrze wychowanym ($p=0,006$). Wszystkie one osiągnęły wyższy stopień istotności wśród badanych licencjatów z Polski.

Porównaniu poddano także opinie studentów studiów magisterskich. Analiza materiału badawczego dotyczącego preferowanych cech nauczyciela akademickiego w relacjach ze studentami wykazała istotne statystycznie różnice w przypadku cechy, którą jest umiejętność motywowania ($p=0,01$). Jak wynika z danych, cesze tej wyższą rangę przypisali badani magistranci z rzeszowskiej uczelni.

Uwzględniając opinię badanych studentów dotyczącą preferowanych cech wykładowcy w kontekście jego pracy naukowo-dydaktycznej, istotne statystycz-

nie różnice dotyczyły następujących cech: dbanie o wizerunek zawodu i uczelni ($p=0,0004$), dobra prezencja ($p=0,006$), komunikatywność ($p=0,009$), posiadanie wiedzy praktycznej ($p=0,01$) oraz obiektywność ($p=0,04$). Tym cechom ankietowani Polacy studiów magisterskich przyznali wyższą rangę niż badani Czesi. W przypadku cechy posługiwanie się językami obcymi ($p=0,02$) mamy do czynienia z sytuacją odwrotną, tzn. czescy studenci studiów II stopnia uplasowali ją wyżej w rankingu.

Istotne różnice statystyczne wykazane w kategorii cechy osobowości, które powinny charakteryzować nauczyciela akademickiego, dotyczyły takich cech, jak bycie kulturalnym/dobrze wychowanym ($p=0,001$) oraz bycie pogodnym, uśmiechniętym ($p=0,002$). Wspomniane cechy, tak jak w większości przypadków, uzyskały wyższą rangę w opinii respondentów studiów uzupełniających z Polski.

Uwzględniając powyższą wstępną analizę zebranego w procesie badawczym materiału, można pokusić się o następujące wnioski:

1. Ankietowani studenci Uniwersytetu Rzeszowskiego najbardziej u nauczyciela akademickiego cenią takie cechy, jak: posiadanie wiedzy praktycznej (średnio 93,1 pkt), przestrzeganie praw studenta (92,8 pkt), uczciwość (92,3 pkt), szanowanie cudzych racji i poglądów (średnio 91,7 pkt) oraz bycie kulturalnym/dobrze wychowanym (średnio 91,5 pkt). Zatem preferują oni wzór nauczyciela akademickiego, charakteryzujący się posiadaniem wiedzy mogącej posłużyć w codziennym życiu, który szanuje studentów i reprezentuje wysoki stopień kultury osobistej.

2. Respondenci z Czech najwyższą rangę przyznali następującym cechom: przestrzeganie praw studenta (średnio 88,9 pkt), posiadanie wiedzy praktycznej (88,9 pkt), odpowiedzialność (88,3 pkt), obiektywność (87,4 pkt) oraz umiejętność przyznania się do błędów (średnio 87,3 pkt). Ankietowani z Uniwersytetu Palackiego za wzór nauczyciela akademickiego stawiają osobę, która szanuje studenta i jego prawa, posiada wiedzę praktyczną, jest osobą dojrzałą, odpowiedzialną i skłonną do autorefleksji.

ZAKOŃCZENIE

Wnioski płynące z analizy zebranego materiału badawczego wskazują, iż w kwestii charakteryzowania nauczyciela akademickiego za pomocą zaproponowanych cech opinie badanych słuchaczy z obydwu uniwersytetów różnią się od siebie. Wspomniane różnice są jednak subtelne, ponieważ rankingi obydwu grup otwierają te same cechy: przestrzeganie praw studenta oraz posiadanie wiedzy praktycznej. Wybór ten jest jak najbardziej uzasadniony i zawiera się w nim istota studiowania, sprowadzająca się do traktowania studenta jako osoby dorosłej, która nie jest już bezkrytycznym odbiorcą serwowanej wiedzy, zasługuje na szacunek i respektowanie jej praw, oraz do przygotowania studenta do bezpośredniego

wejścia na rynek pracy – co jest możliwe dzięki zdobyciu przez nich w trakcie studiów wiedzy praktycznej.

To, co różnicuje ankietowanych studentów z Czech i Polski, to nie pojedyncza cecha, lecz zespół cech składających się na szerszy kontekst, którym jest charakter relacji, w jakiej ankietowani chcą pozostawać z nauczycielem akademickim, oraz stosunek jaki prezentują wobec jego osoby. Dla respondentów z Polski nauczyciel akademicki to nie tylko osoba traktowana w czysto „zawodowych” relacjach, której zadaniem jest przekazywanie i egzekwowanie wiedzy. W osobie wykładowcy widzą oni kompana do rozmów, od którego wymagają szacunku i doceniania ich punktu widzenia. Zależy im również na tym, aby była to osoba kulturalna i uczciwa – są to cechy, których śmiało można wymagać od każdego człowieka, niezależnie w jaki typ relacji z nim wchodzimy. Należy zaznaczyć, że dokonane przez polskich badanych wybory dotyczące cech nauczyciela akademickiego świadczą o ich dojrzałości, umiejętności krytycznego myślenia i reprezentowania własnych poglądów – dowodzą też, że są oni aktywnymi uczestnikami procesu kształcenia. Inaczej mówiąc, badani studenci z Uniwersytetu Rzeszowskiego preferują wzór nauczyciela akademickiego kierunku pedagogika, który charakteryzuje się posiadaniem wiedzy mogącej pomóc w codziennym życiu, szanuje studentów i reprezentuje wysoki poziom kultury osobistej. Ankietowani studenci z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu podchodzą z pewnym dystansem do osoby wykładowcy, ze świadomością, że zajmują oni niższą pozycję w hierarchii uczelnianej. Za wzór nauczyciela akademickiego stawiają osobę, która szanuje studenta i jego prawa, posiada wiedzę praktyczną, jest osobą dojrzałą, odpowiedzialną i skłoną do autorefleksji. Oczekują oni od wykładowcy kierunku pedagogika profesjonalizmu, dojrzałej i zawodowej postawy, która nie uwzględnia, a wręcz wyklucza inny typ relacji niż mistrz–uczeń. Można zatem przyjąć, że podejście do omawianych kwestii czeskich studentów jest bardziej konserwatywne od polskich respondentów i mimo zachodzących zmian nie poddaje się tendencjom, które coraz bardziej widoczne są w polskim szkolnictwie wyższym.

BIBLIOGRAFIA

- Bogusz J. (1996), *Autorytet nauczyciela akademickiego a wyniki kształcenia i wychowania*, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, nr 4.
- Das M., Mpofo D. J. S., Hasan M. Y., Stewart T. S. (2002), *Student perceptions of tutor skills in problem-based learning tutorials*, „Medical Education”, 36 (3).
- Dróżka W. (2001), *Obraz nauczyciela akademickiego w świadomości studentów. Przyczynek do dyskusji*, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, nr 16.
- Grygiel P., Humenny G., Rębisz S., Klimczak P. (2010), *Między migracją a szarą strefą. Formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Raport zbiorczy*, Rzeszów: MA-X-DRUK Drukarnia Medyczna.

- Haber L. H. (1996), *Przedsiębiorczość jako parametr pozycji rynkowej nauczyciela akademickiego*, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, nr 7.
- Hatem C. J., Searle N. S., Gunderman R., Krane N. K., Perkowski L., Schutze G. E., Steinert Y. (2011), *The Educational Attributes and Responsibilities of Effective Medical Educators*, „Academic Medicine”, 86 (4).
- Kane R., Sandretto S., Heath C. (2004), *An investigation into excellent tertiary teaching: Emphasis on reflective practice*, „Higher Education”, 47 (3).
- Marczuk S. (2001), *Orientacje wartościujące nauczycieli w III Rzeczypospolitej*, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- McLean M. (2001), *Qualities attributed to an ideal educator by medical students: should faculty take cognizance?*, „Medical Teacher”, 23 (4).
- Penar-Zadarko B., Binkowska-Bury M., Marć M. (2008), *Nauczyciel jutra – modelowa sylwetka nauczyciela akademickiego studiów zawodowych na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo*, „Problemy Pielęgniarstwa”, tom 16 (1–2).
- Piejka A. (2008), *O nauczycielu zaangażowanym*, [w:] A. A. Kotusiewicz, G. Koć-Seniuch (red.), *Nauczyciel akademicki w refleksji nad własną praktyką edukacyjną*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Rokitiańska M. (2003), *Dydaktyk idealny*, [w:] K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk (red.), *Nauczyciel akademicki jako ogniwo jakości kształcenia*, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej w Siedlcach.
- Rozmus A. (2010), *Indywidualny styl prowadzenia zajęć*, [w:] A. Rozmus (red.), *Wykładowca doskonaty*, Warszawa: Oficyna Wolters Kluwer Business.
- Rumiński A. (1996), *Nauczyciel akademicki wobec wartości życiowych*, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 7.
- Serow R. (2000), *Research and teaching at a research university*, „Higher Education”, 40 (4).
- Śnieżyński M. (2000), *O autorytecie nauczyciela akademickiego*, „Konspekt”, nr 3, <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/konspekt3/sniezynski.html> [dostęp 29.04.2013].
- http://www.fundacja.edu.pl/organizacja/_referaty/42.pdf. [dostęp 29.04.2013].
- <http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=21254&from=publication>. [dostęp 29.04.2013]

SUMMARY

The aim of this paper is to answer the following question: what kind of features of the academic lecturers from the University of Rzeszów (Poland) and Palacký University in Olomouc (the Czech Republic) are preferred by the students of the Faculty of Education from both universities. The research was carried out with the participation of 355 full-time students (N=355). The answers of the students were sorted and statistically analyzed. On the basis of students' opinions from both universities there was created a ranking of the academic lecturers' features preferred by them. The preliminary conclusions were presented on the basis of statistics.

Key words: academic lecturer's features, pedagogy, University of Rzeszów, Palacký University in Olomouc, comparative research